

Kronika

2016 m. spalio 7 d. Liudviko Rėzos kultūros centre Juodkrantėje vyko mokslo konferencija „Martyno Liudviko Rėzos epocha ir jo darbai“, skirta 240-osioms jo gimimo metinėms. Konferenciją organizavo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Thomo Manno kultūros centras ir Liudviko Rėzos kultūros centras.

Vilniaus ir Klaipėdos mokslininkai skyrė daug dėmesio daugiašakei Rėzos – sielovadininko, mokslininko, lietuvių dainų tyrėjo – veiklai. Nijolė Strauskaitė (Klaipėdos universitetas) skaitė pranešimą „Rėza kaip inspiracija Rytų Prūsijos kultūros veikėjų domėjimuisi Prūsijos Lietuva“. Ingė Lukšaitė pranešime „Asmenybė, dirbusi ateičiai“ akcentavo Rėzos darbų reikšmę ir jo asmenybės poveikį Lietuvos kultūrai, o Darius Petkūnas (Klaipėdos universitetas) pranešime „Evangelikų liuteronų kunigo Liudviko Rėzos nuopelnai Bažnyčios istorijos ir teologijos srityje“ – nuopelnus Bažnyčios istorijai ir teologijai. Liucijos Citavičiūtės (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pranešimas „Rėzos rankraščiai: tarp Karaliaučiaus ir Vilniaus“ buvo skirtas Rėzos archyvo likimui ir jo tyrimo problemoms. Dainora Pociūtė (Vilniaus universitetas) pranešime „Europos vaizdai Prūsijos kariuomenės kapeliono Martyno Liudviko Rėzos 1813–1814 m. karo žygių dienoraščiuose“ atskleidė Rėzos kultūrologines pažiūras. Lina Petrošienė (Klaipėdos universitetas) skaitė pranešimą apie dainų melodiką: „Daugiakultūrės aplinkos poveikis Prūsijos lietuvių dainų melodikai: Liudviko Rėzos kolekcija“, Ernestas Vasiliauskas (Klaipėdos universitetas) – apie Rėzos veiklą literatūros draugijose: „Kuršo literatūros ir dailės draugija: Lietuvos tyrimai (1817–1915)“.

Kitų dviejų prelegentų tyrimai rėmėsi archyvų duomenimis: Egidijus Bacevičius (Klaipėdos universitetas), jau publikavęs straipsnių seriją apie Prūsijos Lietuvos

kultūros istoriją, skaitė pranešimą „Iliustruotas pamario žvejų žodynėlis Ernsto Vilhelmo Berbomo laiškuose Martynui Liudvikui Rézai“, o Darius Barasa (Klaipėdos universitetas) – pranešimą „Atsidavęs Bakchui ir Venerai: 1825 m. byla dėl Karklės mokytojo suspendavimo“ apie neseniai rastą naują archyvinį dokumentą.

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ

2016 m. lapkričio 2 d. Bažnytinio paveldo muziejuje pristatyta knyga *Acta primae visitationis diocesis Vilnensis anno Domini 1522 peractae. Vilniaus Kapitulos archyvo Liber IIb atkūrimas*. Pristatyme dalyvavo knygos sudarytojas Stephenas Rowellas ir VU Istorijos fakulteto dekanas Rimvydas Petrauskas.

Beveik prieš penkis šimtmečius Europos krikščionių gyvenime prasidėjo radikalus perversmas, vadinamas *Reformacija*. Kaipgi atrodė Romos katalikų parapijos Lietuvoje Liuterio judėjimo priešaušryje? Ar bažnyčios tikrai buvo panašesnės į tvartus nei maldos namus, kaip kadaise teigė jas deginę kryžiuočiai? Ar Vilniaus vyskupiui tikrai nerūpėjo sielovados kokybė toliau nuo Vilniaus? Kaip atrodė šv. Mišių aukojimas Siesikuose, Kaune, Vaistame? Ar galime ką nors apie tai sužinoti iš vietinių tuomečių šaltinių, ar reikia viską miglotai apibendrinti pagal Lenkijos padėtį?

Knygoje *Acta primae visitationis diocesis Vilnensis anno Domini 1522 peractae. Vilniaus Kapitulos archyvo Liber IIb atkūrimas* pristatoma 1522 m. atliktos pirmosios Vilniaus vyskupijos parapijų vizitacijos medžiaga, kuri tarsi pateikia Lietuvos Katalikų bažnyčios gyvenimo žodinę nuotrauką prieš Reformacijos pradžių. Nors 1944 m. vokiečių ir rusų išniekintoje Varšuvoje tikriausiai sudegė ir 1522 m. Vilniaus vyskupijos vizitacijos rankraštis, bet didžiąją jo dalį galima atkurti iš XX a. trečiajame dešimtmetyje padarytų nuorašų bei kitų senesnių šaltinių. Vizitacijos medžiagos turinys atkurtas iš jau skelbtų, taip pat iš rankraščių pavidalu išlikusių tekstų lotynų, lenkų, rusėnų kalbomis. Skaitytojams pristatomame leidinyje atspindėta, kas XV–XVI a. sandūroje statė šventyklas Lietuvoje, kas jose aptarnavo tikinčiuosius, kokiais turtais, įranga ir kokiems tikslams jas aprūpino globėjai.

Moksliniame įvade supažindinama su Vilniaus vyskupijos padėtimi XV–XVI a. sandūroje lyginant ją su senesnes krikščioniškas tradicijas turinčiomis Lenkijos ir Rytų Baltijos regiono vyskupijomis. Čia aptariama pirmoji oficiali Gniezno arkivyskupo vizitacija Vilniaus vyskupijoje, pirmasis vietinis vyskupijos sinodas, bažnyčių tinklo Vilniaus vyskupijoje formavimosi klausimas, liturgijos objektų

reikšmė ir simbolika, jų gausa ir pasirinkimas, 1522 m. vizitacijos forma, vizitacijos aktų sudarymas, dovanojimų bažnyčioms ir bažnyčių įsipareigojimų donoriams aspektai. Iš viso knygoje pateikiama daugiau kaip 101 dokumentas.

Pagrindinės knygos dalys (be įvado lietuvių ir anglų kalbomis) yra keturios. Pirmoji – Vilniaus vyskupijos parapijų bažnyčių privilegijų, fundacijų ir suteiktųjų knyga – apima 69 dokumentus; antroji – Vilniaus vyskupijos parapijų bažnyčių aukso, sidabro ir arnotų lobio inventorių – 9 rankraštinius lapus; trečiojoje dalyje – priede – 32 dokumentai, kurie teikia platesnę Vilniaus vyskupijos istorijos kontekstą XV–XVI a. sandūroje; ketvirtoje dalyje yra išnašos su moksliniais komentarais ir gausiomis rankraštinių šaltinių citatomis.

PARENGTA PAGAL ORGANIZATORIŲ INFORMACIJĄ

2016 m. lapkričio 8 d. Lietuvos mokslų akademijoje surengtas Martyno Liudviko Rėzos (1776–1840) vakaras. Pagrindinė jo iniciatorė – Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugija (pirmininkas Donatas Balčiauskas). Paskaitą „Liudvikas Rėza: tarp Mažosios ir Didžiosios Lietuvos“ skaitė Liudviko Rėzos kultūros ir meno premijos laureatė (2014) Liucija Citavičiūtė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas). Skambėjo taip pat šia premija apdovanoto (2016) Nidos folkloro ansamblio „Giedružė“ atliekamos dainos iš Rėzos lietuviškų dainų rinkinio *Dainos, oder Litthausische Volkslieder* (1825) (vadovė Audronė Buržinskienė).

Citavičiūtė apžvelgė Karaliaučiaus universiteto profesoriaus, Prūsijos kariuomenės pamokslininko gyvenimą ir veiklą, jo kūrybinį palikimą lietuvių ir vokiečių kalba. Rėza daug metų tyrė lietuviškos Biblijos istoriją, buvo Karaliaučiaus Biblijos draugijos steigėjas, bendradarbiavo su Britų Biblijos draugija Londone. Pranešime ieškota ir rasta nemažai sąsajų tarp Mažosios ir Didžiosios Lietuvos: rengiant Šventąjį Raštą, kuriant lietuvių kalbos mokymo centrus. Lietuvos kūrėjus ypač įkvėpė Rėzos publikuota Kristijono Donelaičio poema *Metai* ir pasakėčios bei pirmasis lietuvių liaudies dainų rinkinys.

Renginyje pristatytos ir dvi 2016 m. išėjusios Mažosios Lietuvos reikalų tarybos narės Irenos Skomskienės (1937–2016) knygelės: Rėzai skirtas straipsnių rinkinys *Dainų ir kovų keleivis* bei kartu su Marijumi Skomskiui parengtas iliustruotas apžvalginis leidinys *Karaliaučius (Königsberg): kraštas vakar ir šiandien. 700 metų Vokietijos ir 70 metų Rusijos sudėtyje*.

ONA ALEKNAVIČIENĖ

2016 m. lapkričio 16 d. Bažnytinio paveldo muziejuje pristatyta knyga *Palaimintojo kankinio Juozapato, Polocko arkivyskupo, gyvenimo ir mirties simboliniai atvaizdai: šaltinis, vertimas ir studija*. Pristatyme dalyvavo knygos autoriai Remigijus Černius, Mintautas Čiurinskas, Ona Daukšienė, Jolita Liškevičienė (knygos sudarytoja), taip pat kultūrologas Vytautas Ališauskas, o renginį vedė Sigita Maslauskaitė-Mažylienė. Autoriai trumpai išryškino šio 1675 m. Vilniuje išleisto išmoningo Baroko šedevro, kurį parašė jėzuitas Andriejus Młodzianovskis, įvairius aspektus, į kuriuos gilinasi ir knygoje pateikiamuose studijiniuose straipsniuose. Kalbėta apie istorinį bažnytinės Unijos ir palaimintojo Juozapato Kuncevičiaus gyvenimo kontekstą, Młodzianovskio (sukūrusio ir daugiau draminių, panegirinių, embleminių veikalų) asmenį, buvo aptartos kūrinys spausdinamų atvaizdų, emblemų ypatybės, literatūrinių tekstų prasmės ir estetika. Išklausyti ir pirmųjų veikalo skaitytojų vertinimai. Jie bei auditorijos reakcija leidžia tikėtis, kad ilgas rengėjų darbas – poetinių ir prozos tekstų vertimas (be minėtų rengėjų, tekstus iš lotynų kalbos vertė Rita Katinaitė), istorinių realiųjų ir sudėtingų teksto vietų komentarai, gana platus tyrimai – darys šį kūrinį pažinų, suprantamą, įdomų ir šiuolaikiniam skaitytojui.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

2016 m. lapkričio 17 d. *Lietuvių literatūros ir tautosakos institute* vyko XVI Jurgio Lebedžio skaitymai – mokslo konferencija „Jėzuitų kolegijos ir Lietuvos kultūra: Kražių kolegijai – 400 metų“. Konferenciją rengė LLTI Senosios literatūros skyrius, joje dalyvavo pranešėjai iš LLTI, LII, VUB, LKTI, LMATA, VU, Kembridžo universiteto bei svečiai iš Lenkijos: BUW, Krokuvos WSE ir Poznanės UAM. Konferencijos dalyvius ir klausytojus pasveikino LLTI direktorius Mindaugas Kvietkauskas ir tuomet Lietuvos bei Latvijos jėzuitų provincijos ekonomas, o šiuo metu provincijolas tėvas Vidmantas Šimkūnas. Įžanginį pranešimą apie Kražių kolegijos istoriją skaitė Živilė Nedzinskaitė, priminusi datas, asmenybes, faktus ir įvykius, susijusius su šia mokymo įstaiga.

Pirmąją konferencijos sesiją, skirtą Kražių jėzuitų bibliotekai, pradėjo istorikas Darius Antanavičius, šiuo metu rengiantis 1803 m. Kražių kolegijos bibliotekos knygų katalogo publikaciją. Jis pasidalijo savo pastabomis apie katalogo sudarytojo/-jų neatidumą bei netikslumus atliekant knygų apskaitą ir patvirtino, jog dabartinėje mokslo apyvarčioje egzistuojantis teiginys, kad tuo metu Kražių bibliotekoje buvo 3264 tomų knygų ir per 2 tūkst. knygų pava-

dinimų, yra netikslus – skaičius turėtų būti gerokai didesnis. Šį pranešimą papildė Viktorija Vaitkevičiūtė, kuri aptarė kai kurių Vilniaus universiteto bibliotekoje saugojamų Kražių kolegijos knygų įrašus, leidžiančius identifikuoti ne tik knygų turėtojus ir dovanotojus, bet ir knygų kainas bei savininkų pareigas, kilimą karjeros laiptais (tai ypač atsispindi knygoje, dovanotose Mikalojaus Paco). Irena Katilienė pristatė du *vade mecum* žanro pavyzdžius, t. y. asmenines užrašų knygutes, priklausiusias jėzuitų provincijolui Simonui Niklevičiui (XVII a.) ir poetikos bei retorikos profesoriui Pranciškui Blusiui (XVIII a.).

Antroje konferencijos sesijoje apie dailiuosius menus – muziką ir teatrą – muzikologė Jūratė Trilupaitienė, analizuodama aplinkybes, sąlygojusias retorikos ir muzikos teoretiko Žygimanto Liauksmo, 1661–1665 m. dirbusio Kražių kolegijoje, grigališkojo choralo trilogijos *Ars et praxis musica, Graduale* ir *Antiphonale* (1667) parengimą, konstatavo, jog Tridento susirinkimo nutarimai, Gniezno arkivyskupijos ir jėzuitų ordino potvarkiai bei bloga giedojimo situacija (bažnyčiose buvo beveik nebegiedama) buvo tos priežastys, dėl kurių Liauksmas ėmėsi rengti savo muzikinius veikalus. Kolegė iš Lenkijos Katarzyna Gara, remdamasi išlikusiomis teatro programomis (tai 2–4 puslapių spaudiniai, kuriuose pasakojamas dramos turinys), mėgino atkurti ir apibūdinti Kražių kolegijos teatrinę veiklą. Katarzyna Spurgjasz gilinosi į Abiejų Tautų Respublikos jėzuitų muzikinį repertuarą bei pristatė tarptautinį mokslo projektą, skirtą jėzuitų muzikiniam palikimui skaitmeninti ir tirti. Jūratė Petrikaitė kalbėjo apie kun. dr. prof. Pauliaus Rabikausko SJ susirašinėjimą su lietuvių muzikais: Vytautu Povilu Jurkštu, Violeta Savickaite ir Jūrate Trilupaitiene.

Trečią posėdį, skirtą dvasinei jėzuitų veiklai ir tobulėjimui, pradėjo Andrea Mariani pranešimu apie Kražių jėzuitų sielovadą XVII–XVIII a. Pasak pranešėjo, ši veikla buvo itin svarbi tose vietovėse, kur buvo jaučiama didelė Reformacijos įtaka, dirbo per mažai išsilavinusių dvasininkų ir pan. Pastoracinė brolių veikla puikiai papildė švietėjišką jų veiklą ir, prisitaikiusi prie vietinių tradicijų, stengėsi diegti potridentinės Bažnyčios nuostatus. Dovilės Čitavičiūtės pranešime analizuotos Mikalojaus Lancicijaus *Meditacijos* (1650) – „jėzuitų dvasinio tobulėjimo programa“, skirta mažiau pažengusiems jėzuitams arba naujokams. Dvasininkų rengimo temą tęsė ir Vilma Žaltauskaitė, kuri dėmesį kreipė į XIX a. Lietuvos jėzuitų ugdymo tradicijas. Pasak pranešėjos, „jėzuitiškoji tradicija rengiant diecezinius dvasininkus XIX a. išliko Vilniaus ir Žemaitijos

vyskupijų seminarijose, nors tai nebuvo visa apimantis ugdymas, tačiau kai kurie esminiai dvasingumo elementai buvo išlaikyti ir toliau naudojami“.

Ketvirtoje, paskutinėje, konferencijos sesijoje Kristina Rutkovska skaitė pranešimą „Konstantino Sirvydo indėlis į Lietuvos kultūrą“, kuriame akcentavo Sirvydo kaip Šventojo Rašto vertėjo, biblinės terminijos ir stiliaus kūrėjo darbą. Doktorantė Milda Kvizikevičiūtė aptarė nežinomo jėzuitų prokuratoriaus dienoraštį apie 1723–1724 m. kelionę į Romą. 111 lapų dienoraštis parašytas lotynų kalba, jį sudaro trys dalys: kelionė į Romą, viešnagė pačioje Romoje ir kelionė atgal. Autoriaus stilius glaustas, dėmesys sutelktas tik į svarbiausius kelionės aspektus, daug vietos skirta Romos miesto įžymybėms: paminklams, pastatams. Brigita Balčiūnaitė aiškino aplinkybes, kurios lėmė Kražių gimnazijos mokytojų personalo formavimą ir sudėtį. Ji atsekė tam tikrus dėsniskus jėzuitų karjeros etapus, nulemtus ne tik nuolatinio pedagogų trūkumo mokymo įstaigose, bet ir asmens savybių, gabumų bei siekių. O Liudas Jovaiša pranešime apie Kražių kolegijos jėzuitų likimus po 1773 m. ordino likvidavimo pateikė nemažai įdomių statistinių duomenų apie to meto šios bendruomenės sudėtį, amžių, stažą ir etninę kilmę. Įdomu tai, kad po uždarymo dauguma tėvų pageidavo pedagoginio ir sielovadinio darbo, o didžioji dalis studentų norėjo grįžti į pasaulietinį gyvenimą.

SIMONA JASKELEVIČIŪTĖ

2016 m. lapkričio 17–18 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmuose vyko tarptautinė mokslo konferencija „Antrasis Lietuvos Statutas: Temidės ir Klėjos atvejis“ Antrojo Lietuvos Statuto 450 metų sukakčiai. Pranešimus konferencijoje skaitė ir Lietuvos istorikai, ir kaimyninių šalių statuto tyrėjai iš Vokietijos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos bei Rusijos. Nagrinėtas ne tik Antrasis Lietuvos Statutas, bet ir jo sąveika su kitomis teisinėmis sistemomis bei jo socialinė, politinė, kultūrinė įtaka Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, jos institucijų ir luomų raidai. Tad buvo perskaityta ir pranešimų, svarbių ne vien teisės, bet ir kultūros, senosios raštijos istorikams. Liudas Jovaiša skaitė pranešimą „Tie patys autoriai, ne tie Statutai: Domanovskis, Roizijus ir Medininkų bažnyčios konstitucijos“. Jis atskleidė svarbiausius Medininkų bažnyčios konstitucijų ir Vilniaus kapitulų skirtumus – pastarasis veikalas nėra taip tiksliai struktūriškai sutvarkytas kaip Medininkų bažnyčios konstitucijos. Medininkų bažnyčios konstitucijose daug dėmesio skiriama protestantizmo

plitimui stabdyti Žemaitijoje ir sukuriamos lankstesnės sąlygos konkrečiai teisminei situacijai tirti. Jūratės Kiaupienės pranešime „Lietuvos Statutas: XVI a. teisės ir politinės kultūros sąveikos“ aptarta Pirmojo ir Antrojo Lietuvos Statutų rengimo politinė aplinka, turėjusi įtakos ne tik Statutų turiniui, bet ir LDK politinės tautos formavimuisi. Lenkų politinės tautos siekis sujungti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę su Lenkijos Karalyste, kurį vainikuoja Melniko aktai ir Radomo seime įtvirtintas Laskio statutas, buvo tarsi paskata LDK politiniam elitui sukurti savo teisės kodą, ne tik įtvirtinantį suverenios valstybės teisės normas, bet ir politiškai paneigiantį LDK inkorporavimą į Lenkijos Karalystę. Lietuvos Statutai svarbūs ne tik kaip teisės šaltiniai, bet ir kaip kultūrinis veiksnys, formavęs politinę lietuvių tautą ir padėjęs susiformuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės identitetui.

Tai pat paminėtini šie pranešimai: Heiner Lück: „Teisės kodifikavimas Europoje XVI a. – koncepcijos, rezultatai, pasekmės“; Mathias Niendorf: „Klėja, besivejanti Temidė? Teisės istorija ir Lietuvos istorijos periodizacijos problemos“; Sergej Polechov: „1447 m. Kazimiero Jogailaičio žemės privilegijos vertimai į rusėnų kalbą“; Aleh Dziarnovich: „Pirmasis Statutas, silabinė eilėdara ir poetas-pareigūnas Jonas Kazimieras Paškevičius“. Visą konferencijos programą galima rasti: <http://www.valdovurumai.lt/lankytojams/renginiai/tarptautine-moksline-konferencija-antrasis-lietuvos-statutas-temides-ir-klejos-teritorijos>.

PARENGTA PAGAL ORGANIZATORIŲ IR JUSTINOS ŠUMILOVOS
(<https://poliepavuif.wordpress.com/category/renginiai/>) informaciją

2016 m. lapkričio 18–19 d. Vilniuje pagerbtas pirmasis Lietuvos spaustuvininkas ir leidėjas Pranciškus Skorina. Prieš 500 metų Prahoje Skorina atskiomis knygomis pradėjo spausdinti savo parengtą Šventąjį Raštą hibridine bažnytine slavų kalba – Rusėniškąją Bibliją (ji ten spausdinta 1517–1519). Po penkerių metų, 1522-aisiais, jis Vilniuje išleido *Mažąją kelionių knygelę*, o 1525-aisiais – dar vieną knygą, šiandien žinomą *Apaštalo* pavadinimu (pagrindiniai abiejų tekstai parašyti irgi bažnytine slavų kalba). Šiais darbais iš Polocko kilęs rusėnas ne tik atvertė naują, itin reikšmingą lapą Lietuvos rusėnų raštijoje, ne tik pradėjo spausdinto žodžio Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje istoriją, bet ir paliudijo keletą dalykų, esmingai charakterizuojančių tiek jo – Renesanso žmogaus, tiek jo tėvynės – įvairiakalbės, įvairiautės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasirengimą kultūros inovacijoms, tiek

ir tuos kelius, tas erdves, kuriomis minėtos inovacijos pasiekė jį, jo aplinką ir jo tėvynę apskritai.

Pagerbiant šį asmenį ir šį įvykį, Baltarusių klubas „Siabryna“, Lietuvių kalbos institutas ir Lietuvos baltarusistų asociacija surengė Skorinos skaitymus „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės knygų tradicija“. Skaitymų renginiai prasidėjo lapkričio 18 d. Vidurdienį konferencijos rengėjai ir svečiai padėjo gėlių prie Skorinos atminimo lentos, esančios ant namo Didžiojoje g. 19. Čia sveikinimo žodį tarė Baltarusijos Respublikos ambasadorė Liudmila Tatarinovič, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotoja Vilma Šilalienė ir Baltarusių klubo „Siabryna“ pirmininkas Valentinas Stechas. Tos dienos vakare Šv. Baltramiejaus bažnyčioje laikytos iškilmingos pamaldos. Lapkričio 19 d. Lietuvos rašytojų klube vyko moksliniai skaitymai. Juose pranešimą „Rusėniškoji Biblija ir jos amžininkai – ankstyviausieji Lietuvos leidiniai“ skaitė LMA Vrublevskių bibliotekos direktorius Sigitas Narbutas. Įdomius pranešimus klausytojų dėmesiui pateikė kolegės iš Lietuvių kalbos instituto: Marina Čistiakova: „Apie vertimus iš lotynų kalbos Abiejų Tautų Respublikoje XVII a.“; Sergejus Temčinas: „‘Eretinė’ Pranciškaus Skorinos graviūra (‘Dievas rojuje’)“. Naujų duomenų apie Skoriną ir jo sūnus klausytojai išgirdo iš Prahos Karolio universiteto docento Iljos Lemeškino („Pranciškaus Skorinos vaikai“). Pranešimus įvairiomis su Skorina susijusiomis temomis taip pat skaitė kiti mokslininkai ir muziejininkai iš Lietuvos bei Baltarusijos: Adomas Maldis, Romanas Lizogubovas, Vera Ašujeva, Liudmila Garbul, Natalja Anučina, Lilija Plygavka, Viktoras Korbutas.

PARENGTA PAGAL LMAVB INFORMACIJĄ

2016 m. lapkričio 27 d. Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos „Liuteronų namuose“ vyko minėjimas, skirtas Danieliaus Kleino (1609–1666) 350-osioms mirties metinėms. Minėjimas surengtas Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos iniciatyva (pirmininkas Donatas Balčiauskas). Pranešimą „Danielius Kleinas – žymiausias XVII a. lietuvių raštijos atstovas Prūsijoje“ skaitė Mindaugas Šinkūnas (Lietuvių kalbos institutas). Senąsias giesmes giedojo Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos choras (vadovė Asta Saldukienė).

Pranešėjas, remdamasis archyvų dokumentais, pasakojo apie Kleiną kaip Karaliaučiaus universiteto studentą, Tilžės evangelikų liuteronų parapijos kunigą, pirmosios lietuvių kalbos gramatikos autorių, naujo giesmyno su-

darytoją. Daugiausia dėmesio jis skyrė gramatikų – lotyniškos *Grammatica Litvanica* (1653) ir vokiškos jos santraukos *Compendium Litvanico-Germanicum* (1654) – bei giesmyno *Naujos Giesmjų Knygos* (1666) rengimo ir publikavimo aplinkybėms. Kleino veikaluose, palyginti su ankstesniaisiais, atsirado svarbių pokyčių. Vienas iš jų – nauja rašybos sistema, dabar laikoma rašybos reforma. Iš pastabų Kleino gramatikoje galima manyti, kad ji buvo grindžiama įvairiais motyvais: puristiniais (nevertoti svetimus garsus žyminčių raidžių), politiniais (suartinti Mažosios ir Didžiosios Lietuvos rašybą), ekonominiais (rinktis vienženklį rašmenį vietoj daugiaženklio), edukaciniais (palengvinti rašto mokymąsi). Ir nors tie pokyčiai paties Kleino ir vėlesnėse gramatikose nebuvo įvardijami kaip rašybos reforma, tačiau Gotfrydas Ostermeyeris veikale *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) lietuviškus raštus jau skirstė į „senus“ (iki Kleino) ir „naujus“ (po Kleino).

Diskusijų lydima giesmyno rengimo ir spausdinimo istorija taip pat liudija, kad ir čia Kleinas pradėjo naują etapą: iš esmės atnaujino giesmių repertuarą, iškelė naujus reikalavimus verčiamo teksto kokybei, įtvirtino silabinę-toninę eilėdarą, praktiškai įdiegė naujuosius rašybos principus (nors ir ne visada nuosekliai). Tilžės kunigo Kleino kova su spaustuviniu Johannu Reussneriu dėl lietuviškoms knygoms reikiamų spaudmenų ir siekis įsteigti lietuviškų knygų spaustuvę Tilžėje rodo turėtą aiškią tolesnio literatūrinio darbo perspektyvą.

ONA ALEKNAVIČIENĖ

2016 m. gruodžio 14 d. Lietuvių kalbos institute vyko seminaras „Laikykite mane ne tik Jūsų kalbos mylėtoju: lietuvių raštijos istoriografui ir leidėjui, Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro vadovui Johannui Jakobui Quandtui (1686–1772) – 330 metų“. Jį organizavo Lietuvių kalbos instituto Raštijos paveldo tyrimų centras.

Tiek Quandto jubiliejaus, tiek naujų tyrimų paskatintame seminare skaityti šeši pranešimai. Liucija Citavičiūtė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) apžvelgė Quandto biografiją – nuo gimimo Karaliaučiaus Senamiesčio bažnyčios diakono šeimoje, studijų Karaliaučiaus ir Vokietijos universitetuose, užimtų aukščiausių akademinų ir bažnytinių postų iki gyvenimo saulėlydžio. Pranešime „Keletas detalių Johanno Jakobo Quandto portretui“ ji dėmesį labiausiai telkė į Quandto, kaip talentingo to meto pamokslininko, veiklą ir ją pažinti padedančius šaltinius.

Domas Kaunas (Lietuvos mokslų akademija, Vilniaus universitetas) pranešime „Johanno Jakobo Quandto giesmyno *Neue Sammlung Alter und Neuer Lieder* (1757) egzempliorius iš asmeninės bibliotekos“ pasakojo apie Vokietijos antikvariato aukcione įsigytą itin dekoratyvų Quandto išleisto vokiško giesmyno egzempliorių – juodos odos viršeliais, gryno sidabro aptaisais ir sagtimis, auksintu knygos bloku bei ornamentikos įspaudais – ir kėlė klausimą, kas galėjo būti jo savininkas. Prelegentas daug dėmesio skyrė ir Quandto ikonografijai.

Žavinta Sidabraitė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pranešime „Johannas Jakobas Quandtas: ‘Su šia kalba buvau šiek tiek susipažinęs’“ aptarė reikšmingą radinį – Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve Berlyne saugomą Quandto laišką karaliui (1764-06-30), kuriame jis prisipažįsta mokąs lietuvių kalbą. Pranešėja išsamiai analizavo ir laiško parašymo aplinkybes.

Birutės Triškaitės (Lietuvių kalbos institutas) pranešime „Rankraštinis Johanno Jakobo Quandto palikimas: Prūsijos presbiteriologija“ pristatytas penkiatomis Quandto rankraštis *Preußische Presbyterologie* (Prūsijos presbiteriologija; iki 1772), teikiantis vertingų duomenų apie Prūsijos evangelikų kunigus, tarp jų ir lietuvių raštijos kūrėjus – tiek biografijas, tiek literatūrinę veiklą.

Onos Aleknavičienės (Lietuvių kalbos institutas) pranešimas „Johannas Jakobas Quandtas apie XVIII amžiaus pradžios filologinę polemiką Mažojoje Lietuvoje“ paremtas minėtoje Quandto presbiteriologijoje rasta informacija. Apžvelgusi polemikos motyvus ir eigą, ji iškėlė hipotezę apie iki šiol nežinotus šios diskusijos dalyvius – galimus Michaelio Mörlino oponento Jokūbo Perkūno rėmėjus.

Mindaugas Šinkūnas (Lietuvių kalbos institutas) analizavo dviejų Quandto išleistų lietuviškų Naujojo Testamento leidimų (1727, 1735) kalbos skirtumus. Pranešime „1735 metų Naujojo Testamento redagavimo tendencijos“, remdamasis programine analize, jis atskleidė, kad 1735 m. leidimo redagavimas apėmė kelis kalbos lygmenis – ortografiją, morfologiją, leksiką, sintaksę.

Pranešimai ir po jų vykusios diskusijos ne tik leido prisiminti iškilų ir lietuvių raštijai daug nusipelnusią Švietimo epochos asmenybę, bet ir suteikė impulsų naujiems Quandto lituanistinio palikimo tyrimams.

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ